

Idő van

VISSZHANG - LXI. évfolyam, 40. szám, 2017. október 6.

Minthogy Radnóti Andrással vitatkozó írásomban (*A realizmus és a giccs határán, ÉS, 2017/37., szept. 15.*) részletesen kifejtettem, mit gondolok a 2018-as választások tétjéről és a demokratikus pártok választási együttműködésének szükségességéről, ezeket a korábban leírt állításaimat nem ismételném meg. Radnóti András velem vitázó írásainak elsősorban azokra a megállapításaira térek ki, amelyek félreinterpretálják az általam írottakat. Radnóti András olyan kijelentéseket tulajdonít nekem, amelyeket nem írtam, illetve az általam leírtakat sarkítja, és azután ezekkel, az általa kreált fantomokkal csatározik.

Nem írtam „a világ végéről”, „könyvégetésről a Hősök terén” és arról sem, hogy „mindannyian megyünk a guillotine alá”. Mindössze annyit írtam, hogy „ha 2018-ban nem sikerül az országnak a Fidesz-kormánytól megszabadulnia – amire nagy esély van –, akkor évtizedekre búcsút mondhatunk az alkotmányos jogállam és a demokratikus intézmények restaurálásának, és visszavonhatatlanul leszakadunk...” Ez nem fatalizmus és nem pánik – ahogyan vitapartnerem minősíti, mindössze annak összegzése, ahogyan én látom Magyarország jövőjét egy folytatódó Fidesz-uralom esetén. Természetesen nemcsak nem írtam, hanem nem is gondolom, hogy a Fidesz diktatórikus, korrupt, bűnöző hatalomgyakorlása a „világ végét” jelentené, hiszen a világ nagyobb részén az emberek ma is a legkülönbözőbb diktatórikus, elnyomó rendszerekben élnek, és Magyarország is évszázadok óta túléli a legkülönbözőbb diktatórikus rezsimek regnálását. Azt azonban nehéz lenne kétségbe vonni, hogy ezek a rendszerek rendre letérítették az országot az európai társadalmi és gazdasági fejlődés útjáról, és újabb és újabb zsákutcákba vezették. Hogy a jelenlegi rendszer mandátumának – különösen kétharmados – meghosszabbítása ismét hosszú évtizedekre letéríti Magyarországot a társadalmi és gazdasági progresszió útjáról, azt mindenféle pánik és fatalizmus nélkül, tapasztalatok és tények alapján gondolom.

A szlovák példával pedig csak azt szerettem volna illusztrálni, hogy egy diktatórikus, korrupt rendszerrel szemben működőképes és sikeres lehet egyébként nagyon különböző meggyőződésű, de demokratikus elkötelezettségű pártok együttműködése.

Radnóti András úgy véli, hogy a jelenlegi magyarországi helyzetet nem lehet az 1989-es állapotokkal összevetni, mivel „hiányzik a tömegeket elnyomó rendszer, a külső lélegeztetőgép, amelyet leállítanak, a gazdasági összeomlás veszélye, nem utolsósorban pedig hiányzik a népharag”. A helyzet azonban nem így áll. Az én olvasatomban a Fidesz-rezsim egyértelműen elnyomó rendszer, amelyben jószerivel már egyetlen független, demokratikus intézmény sem működik, amelyben kontraszelekció legalább olyan erőteljesen érvényesül, mint a késői Kádár-korszakban, ahol erőszakosan számolják fel a még létező autonómiákat, ahol a törvényalkotás egy szűk hatalmi elit érdekeit szolgálja, ahol a teljesítmény és a verseny helyett a lojalitás válik kizárólagos szemponttá a közintézmények felsőbb pozícióinak betöltése és a közbeszerzések elbírálása során, ahol a titkosszolgálatok az állampolgárokkal szemben a hatalom gyakorlóinak érdekeit védik, ahol az erőszakszervezetek nem a polgárok, hanem a hatalom biztonságát garantálják, ahol intézményvezetőket rúgnak ki az állásukból, ha hangot adnak elégedetlenségüknek, és ahol a legfontosabb társadalmi kohéziós erő a hatalom által gerjesztett gyűlölet.

És Magyarország ma éppen úgy külső lélegeztetőgépen működik, mint '89 előtt. A beruházások 90 (!) százaléka európai uniós támogatásokból valósul meg, az elmúlt hét évben gyakorlatilag nem érkezett működő tőke hazánkba, az uniós támogatásokon kívül a költségvetés második legfontosabb bevételi forrását az országból eltávozott, versenyképes tudással rendelkezők hazautalásai jelentik, a termelékenység és a versenyképességi mutatókat tekintve pedig egyre távolabb kerülünk a régió más

országaitól, miközben a korrupció elterjedtségében évről évre előbbre kerülünk a rangsorban. Ha az uniós támogatások egyik napról a másikra elapadnának, Magyarország gazdasága összeomlana.

Ami pedig Radnóti szerint a rendszerváltás idején meglévő, ma viszont hiányzó népharagot illeti, ki kell ábrándítanom vitapartneremet. 1989-ben semmivel nem voltak többen a rendszer-/kormányváltást óhajtók, mint amennyien ma vannak. Sőt! Ezt igazolják a korabeli közvélemény-kutatások is. Bár az elégedetlenség és az ország jövőjével kapcsolatos aggodalmak kétségkívül látványosan növekedtek a nyolcvanas évek végén, ez elsősorban a gazdasági helyzetet érintette. Miközben az emberek közül egyre többen érzékelték az ország előtt álló problémák sokasodását, még a nyolcvanas évek második felében is jobbnak ítélték a szocialista országok problémamegoldó képességét, mint a nyugati országokét. A többség még '88-ban is inkább gyanakodva figyelte az akkoriban alakuló ellenzéki szervezetek létét és tevékenységét, a politikai pluralizmust és az ezt megtestesítő intézményeket pedig gyakorlatilag a kezdetektől ellenszenv kísérte. 1988-ban az emberek 56 százaléka gondolta úgy, hogy az ellenzéki csoportok tevékenysége veszélyezteti az ország rendjét és nyugalmit, és 53 százalékuk értett egyet azzal, hogy az ellenzék a nehézségek fokozódásából akar hasznot húzni. A többség nemcsak akkor tiltotta volna be az ellenzéki megmozdulásokat, ha azok erőszakos cselekményekhez vezetnek, hanem például akkor is, ha a tüntetők zavarják a lakosság nyugalmit, vagy összetapossák a virágágyásokat. Azt pedig már inkább csak a vicc kedvéért említem, hogy Grósz Károly népszerűségi indexe még 1988-ban is 83 százalékos volt, Kádár Jánoséról nem is beszélve. Tény, hogy az emberek többsége 1989-ben is változást akart, elsősorban a gazdaság területén, mint ahogy a többség ma is változást szeretne. Alapvető, rendszerszintű politikai változást pedig ma többen szeretnének, mint amennyien ugyanezt 1989-ben helyeselték volna. Azt gondolni pedig, hogy a Kádár-rendszert a népharag sodorta el, meggyőződésem szerint óriási tévedés. Ha a rendszernek lettek volna gazdasági tartalékai, ha az ország és az egész szovjet birodalom nem sodródott volna a gazdasági összeomlás szélére, és a kormány talált volna további külső forrásokat az életszínvonal érzékelhető emelésére, akkor a magyar társadalom vígan eldagonyázott volna még jó ideig a puha diktatúra – további politikai engedményekkel lazított – langymeleg ölében.

Végezetül veszélyes tévútnak gondolom az elmúlt 27 év napjainkban egyre divatosabbá váló összemosisát és a rendszerváltás jelentőségének degradálását. Nehéz alábecsülni annak jelentőségét, hogy 1990 után Magyarország diktatúrából demokratikus jogállam lett, és az államszocialista gazdasági rendszert felváltotta a teljesítményelvű piacgazdálkodás. Hogy mit jelentett és milyen erőfeszítéseket kívánt a volt szovjet birodalom országaitól az a modernkori történelemben egyedülálló feladat, hogy egyszerre kellett gazdasági és politikai rendszert váltani, meghaladja jelen írás kereteit. Volt olyan ország, ahol ez jobban sikerült, és volt, ahol kevésbé. Összességében Magyarország kétségkívül az utóbbi, a rosszabbul teljesítők csoportjába került, és ebben kétségkívül döntő szerepe volt az egyre rosszabb minőségű politikai „elitnek”. Nehéz azonban kétségbe vonni, hogy míg 2010-ig minden súlyos hibájával együtt Magyarország demokratikus jogállam volt, és bár jelentős anomáliáktól terhesen, de szabad versenyen alapuló piacgazdaság működött itt, a Fidesz-rendszer mindezt felszámolta. 2010 óta az ország hatalmi berendezkedését tekintve a XXI. századi modern diktatúrákra hajaz, ahol szisztematikusan felmorzsolják a piaci verseny feltételeit, és a teljesítmény helyett az élet minden területén a politikai megbízhatóság vált az előrejutás meghatározó tényezőjévé. Nem vitatom, hogy a rendszer 2010 előtt is minden szempontból gyengén teljesített, ám akkoriban – tehetséges kormányzással – még lett volna esély a rendszeren belüli korrekcióra. 2010 óta ez az esély elszállt. Mint ahogy kilátástalannak látom egy demokratikus kispárt lassú megerősödését is egy antidemokratikusan működő parlamentben. És ezt nemcsak a 2010 óta parlamentbe került kis pártok lassú és demokratikus nézőpontból igazságtalan eróziója bizonyítja, hanem például a harmincas évek demokratikus parlamenti pártjainak története is. Ma csak egy új rendszerváltás teremtheti meg a modernizáció és a felzárkózás esélyét az ország számára. És minden egyéb csak ezután következhet. Ahogy a szocializmust sem lehetett belülről megreformálni, bármilyen széles körű támogatottsága lett volna ennek a lakosság körében, úgy az Orbán-rendszer is javíthatatlan. A rendszerváltás pedig nem lehet egy-egy párt ügye, annak sikeréhez a demokratikus erők közös akaratára és együttműködésére van szükség.

